

Giritli Sırrı Paşa'nın Beş Tümel Görüşü Üzerine Bir Eleştiri*

Öz: Bu çalışmada, Giritli Sırrı Paşa'nın beş tümel anlayışının İslam mantık tarihinde süregelen yaklaşımdan farklılığı ortaya koyulduktan sonra onun tanım teorisi ile olan ilişkisi açıklanmakta; sonrasında ise bu yaklaşımın ne tür sorunlar ortaya çıkarabileceğine değinilmektedir. Buna göre gelenekte beş tümel kahir ekseriyetle cins, tür, ayırım, özgülük ve genel ilinti olarak incelenirken; Giritli Sırrı Paşa'da cins, tür, ayırım, ayrılan ilinti ve ayrılmayan ilinti olarak ele alınmıştır. Tanım teorisi genel olarak beş tümel üzerine kuruludur. Bu yönden bakıldığında bir tanıma "ayrılan ve ayrılmayan ilinti" katıldığında bazı sorunların doğması muhtemel görünmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada söz konusu sorunlara işaret edilmekte ve gelenekteki beş tümel anlayışına bağlı kalmanın daha doğru bir yaklaşım olacağı fikri benimsenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beş tümel, Giritli Sırrı Paşa, Mantık, Tanım.

Elif
ÖZEL

A Critique on the Five Universal Views of Cretan Sırrı Pasha

Abstract: In this study, after revealing the difference of Cretan Sırrı Pasha's five universal understanding from the ongoing approach in the history of Islamic logic, we explain its relationship with the definition theory. Then, we indicate what kind of problems this approach may cause. According to this, while the five universals in the tradition are generally examined as genus, species, distinction, specificity and general correlation, Giritli Sırrı Pasha is counted as genus, species, distinction, separated correlation and non-separated correlation. Definition theory is generally based on five universals. From this point of view, it seems likely that some problems will arise when the relativistic and non-separable are added to a definition. In this study, we pointed out these problems. We argued that the solution was to stick to the traditional understanding of the five universals.

Keywords: Five universals, Cretan Sırrı Pasha, Logic, Definition

* Bu çalışmamızı, Gazi Üniversitesi'nde hazırlamış olduğumuz yüksek lisans tezimizden yola çıkarak hazırladık. Bk. Elif Özel, "Giritli Sırrı Paşa'nın Türk Düşüncesine Katkıları Mi'yârü'l-Makâl Adlı Eseri Tercümesi ve Mantık Anlayışı", (Yüksek Lisans Tezi: Gazi Üniversitesi, 2012). Ayrıca bu makalemi okuyup değerlendiren isimlerini bilmediğim hakemlere katkıları ve nazik önerilerinden dolayı çok teşekkür ederim.

** Doktora Öğrencisi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Mantık Bilim Dalı. E-Posta: elifrose40@hotmail.com ORCID ID: https://www.orcid.org/0000_0003_1022_6006

Giriş

Geleneksel mantığın iki tarafı vardır: Tasavvurlar (kavramsal akıl yürütmeler) ve tasdikler (önermesel akıl yürütmeler). Tasavvurlar tarafının başlangıcı beş tümel kabul edilir. Beş tümel; cins, tür (nev'), ayırım (fasl), özgünlük/özel ilinti (hâssa) ve genel ilintidir (araz-ı âmme). Bunlardan ilk üçü, özsel (zâtî), diğer ikisi de ilintisel (arazî) kabul edilir. Söz konusu beş tümel, tanım teorisinin temel yapı taşıdır. Tam özsel bir tanım yapmanın koşullarından biri Porphyrius (234-305) Ağacında¹ somutlaşmış haliyle yakın cins, yakın ayırımın ne olduğunu ve nasıl oluştuğunu kavramakla sağlanabilir.

İslam Dünyasında geleneksel mantık Fârâbî (872-951) ile İbn Sînâ'nın (980-1037) çalışmaları çerçevesinde oluşmuştur. İbn Sînâ'dan sonra büyük mantıkçılar onun çizgisini devam ettirmiştir. Tanzimat öncesi Osmanlıda bu çizginin son mükemmel çalışması, büyük mantıkçı, kelimci, mühendis, matematikçi ve mutasavvıf İsmail Gelenbevî (1730-1791) tarafından yapılmıştır.² Bu çalışma onun *Kitâbü'l-Burhan*³ adlı eseridir.

Tanzimat'tan sonraki çalışmaların daha çok eğitim amaçlı olarak kaleme alındığı görülmektedir. Bu tarz çalışmalardan biri de Giritli Sırrı Paşa'ya (1844-1895) aittir. *Sicill-i Osmanî*'de yer alan Giritli Sırrı Paşa'nın hayatına bir göz atarsak, onun 1844'de Girit Kandiy'e Sâlih Tosun Efendi'nin oğlu olarak dünyaya geldiğini, Hekim İsmail Paşa'ya damat olduğunu, çeşitli yerlerde valilik yaptığını, hastalığı dolayısıyla İstanbul'a geldiğini ve 1894'te istifa edip 11 Aralık 1895'te vefat ettiğini öğreniyoruz. O, tedbirli, gayretli, çalışkan olup bulunduğu yerlerde iyi hizmetler yapmış ve azil yüzü görmemiş bir şahsiyettir.⁴

Giritli Sırrı Paşa, mantıkla ilgili tek eser kaleme almıştır ve o da bir mantık eğitimi kitabıdır. Kitabın adı, *Mi'yârü'l-Makâl*'dir.⁵ Eser, Arapça ve Osmanlıca olarak kaleme alınmıştır. Önce Arapça paragraf sonra da onun Osmanlıcaya tercümesi yazılmıştır. Eserin günümüz Türk Düşüncesine katkısı şu bakımdandır: Bu metin,

- 1 Geniş bilgi için bk. Necati Öner, *Klasik Mantık* (Ankara: Bilim Yayınları, 1996), 34-37; İbrahim Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş* (Ankara: Elis Yayınları, 2009), 10-91.
- 2 Gelenbevî'nin Mantık görüşleri için bk. Abdülkuddüs Bingöl, *Gelenbevî'nin Mantık Anlayışı* (İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1993).
- 3 İsmail Gelenbevî, *Kitabü'l-Burhan* (İstanbul: Dersâadet Matbaa-i Osmaniye 1310).
- 4 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, eski yazıdan aktaran Nuri Akbayar, cilt: 5, (İstanbul: Numune Matbaacılık 1996), 1507, 1508.
- 5 Giritli Sırrı Paşa (Eser-i Sırrı), *Mi'yârü'l-Makâl* (İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası, 1303). Bu eserin iki baskısını tespit ettik, biz son baskısını dikkate alıyoruz.

Türk öğrencilere yönelik olarak, geleneksel Arapça mantık metinlerini okumaya başlamak isteyenler için iyi bir giriş niteliğindedir. Çünkü Arapça temel teknik terimler, hem Osmanlıca olarak verilmiş hem de böylece o terimler üzerinde Türkçe düşünme imkânı sağlanmış olmaktadır. Yazarın eserinde, özellikle pedagojik bir amaç güttüğü görülmektedir. Bu yönüyle hem Türkçe Mantık öğretim kitaplarının yazımı bakımından hem de yoğun bir dil kullanılan Arapça mantık eserlerini çözümleme bakımından oldukça faydalıdır.⁶

Hakkında yüksek lisans tezi hazırladığımız Giritli Sırrı Paşa'nın beş tümel görüşünü daha önceden incelemiştik⁷ ama eleştirisini yapmamıştık. Bu çalışmada ise onun *Mi'yârü'l-Makâl*'deki beş tümel anlayışı yeni bir okumayla ortaya konulduktan sonra kısa bir eleştirisi yapılacaktır.

1. Giritli Sırrı Paşa'da Beş Tümel

Tekrar olduğunun bilincinde olarak söylersek; mantık, İslam kültüründe geleneksel olarak iki bölümde ele alınmıştır: Tasavvurât ve Tasdikât. Giritli Sırrı Paşa'nın da aynı perspektifi koruduğu anlaşılmaktadır. Zira ona göre mantık ilminin iki tarafı vardır: Biri, tasavvurlar diğeri de tasdiklerdir.⁸ Bir tanım, tasavvur türlerinden biridir. Tanım yapmak, bir tasavvur ortaya koymak demektir. Ancak bu tanımın da dayandığı bir takım tümeler vardır. Bu tümeler, İslam geleneğinde "beş tümel" olarak adlandırılmış ve genel tanım teorisinin başlangıç safhası olarak kabul edilmiştir.

Ona göre beş tümel, cins, tür, ayırım, ayrılmayan ilinti, ayrılan ilinti'den ibarettir. Dikkat edilirse son ikisi, mantık metinlerinde sayılan beş tümel adlarından farklıdır. Normalde beş tümel, cins, tür, ayırım, özgülük ve genel ilinti olarak sayılırken, o, son ikisini ayrılmayan ilinti, ayrılan ilinti olarak belirtmiştir.

Öte yandan normal standartlardaki mantık metinlerinde ayrılabilen ve ayrılmayan ilinti, özgülük ile genel ilintinin iki ayrı özelliği olarak zikredilir. Giritli Sırrı Paşa ise ayrılabilen ve ayrılmayan ilinti üzerinden özgülük ve genel ilintiyi açıklamıştır.

Peki, beş tümelin tanımları onun tarafından nasıl yapılmıştır?. O, önce, tümel kavramını ikiye bölerek işe başlamıştır. Ona göre tümel, ya özeldir (zâtîdir) ya

6 Elif Özel, "Giritli Sırrı Paşa'nın Türk Düşüncesine Katkıları *Mi'yârü'l-Makâl* Adlı Eseri Tercümesi ve Mantık Anlayışı".

7 Bk. Elif Özel, "Giritli Sırrı Paşa'nın Türk Düşüncesine Katkıları *Mi'yârü'l-Makâl* Adlı Eseri Tercümesi ve Mantık Anlayışı".

8 Giritli Sırrı Paşa, *Mi'yârü'l-Makâl*, 6.

da ilintiseldir (arazîdir). Özsel olan, kendi tikellerinin hakikatinin dışında olmayan şeydir, insan ve ata göre hayvan, Zeyd ve Amr'a göre insan örneklerinde olduğu gibi. Burada hayvan tümeli, insan ile at tümellerinin hakikatinden kabul edilir. İnsan tümeli de Zeyd ve Amr'ın hakikati olarak kabul edilir. İlintisel ise özsel olana muhalif olandır, yani kendi tikellerinin hakikatinin dışında olan şeydir, insana nispetle gülen örneğindeki gibi. Gülücülük özelliği insan tümelinin bir ilintisi kabul edilir.⁹

1.1. Özsel Tümeller

Giritli'ye göre beş tümel önce, özsel tümeller ve ilintisel tümeller diye ikiye ayrılır, dedik. Özsel tümeller, cins, tür ve ayırım olarak zikredilir. İlintisel tümeller de ayrılabilen ve ayrılamayan ilinti olarak zikredilir. Bu bağlamda özsellerden ilki olan cins, sırf ortaklık hasebiyle o nedir diyerek vârid olan sorunun cevabında yüklem olarak söylenir. İnsan ve ata nispetle hayvan örneğindeki gibi. Burada insan ve at, hakikatleri farklı olanlardır ve hayvan tümeli de onlara yüklem olmuştur. Hayvan tümeli, onlara göre bir cins kavramdır. Özsellerden ikincisi olan tür, hem ortaklık hem de hususiyet nedeniyle o nedir diyerek vârid olan sorunun cevabında söylenen bir sözdür, yüklemidir. Zeyd ve Amr'a nispetle insan örneğindeki gibi. Burada Zeyd ve Amr, hakikatleri aynı olanlardır ve insan tümeli de onlara yüklem olmuştur. Yani hakikatleri ayrı değil, aynı olanlara yönelik insan tümeli, yüklem olmuştur. İnsan tümeli Zeyd ve Amr için bir tür tümelidir. Özsellerden üçüncüsü olan ayırım, o nedir diyerek vârid olan sorunun cevabında¹⁰ söylenmiş olmayıp, o özünde nasıl şeydir, diyerek varid olan sorunun cevabında yüklem olur. Ayırım, bir şeyi aynı cins içerisindeki ortağından ayırıştırır. Cins içerisinde türü gösterir. Tıpkı insana nispetle konuşma/akıllılık özelliğindeki gibi.

Giritli Sırrı Paşa özsel tümellerden olan cinsi de üçe ayırmıştır: Yüksek cins, orta cins ve aşağı cins diye. Aynı şekilde o, özsel tümellerden olan türü de üçe ayırmıştır: Yüksek tür, orta tür ve aşağı tür diye. Aslında Giritli'nin, cinsi ve türleri bu şekilde kısımlara ayırması, meşhur Pophiyus Ağacı çerçevesinde belirlendiği anlaşılmaktadır. O, her ne kadar ağacı çizip bu bağlamda belirlediğini söylemese de bu durum metinden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Zaten Porphyrius Ağacı bağlamında bir evren tasarımının, İslam geleneğine damgasını vurduğu mantık tarihçileri tarafından da zikredilen bir husustur.

9 Giritli Sırrı Paşa, *Mi'yârü'l-Makâl*, 9, 10.

10 Giritli Sırrı Paşa, *Mi'yârü'l-Makâl*, 9, 10.

Şimdi ona göre yüksek cins, orta cins, aşağı cins, yüksek tür, orta tür ile aşağı türün örneklerinin neler olduğunu söyleyelim: Yüksek cins cevher, orta cins yaşayan cisim, aşağı cins de hayvan tümelidir. Yüksek tür mutlak cisim, orta tür yaşayan cisim ile hayvan tümelleri, aşağı tür de insan tümelidir.¹¹

1.2. İlintisel Tümeller

İlinti ya mahiyetinden ayrılabilir (araz-ı mufarık) ya da ayrılamaz (araz-ı lâzım). Örneğin, insanın potansiyel olarak gülücü olması onun ayrılmayan bir ilintisidir, insanın fiilen gülücü olması ise onun ayrılabilen bir ilintisidir. Yine insanın potansiyel olarak nefes alıp vermesi onun ayrılmayan bir ilintisidir, insanın fiilen nefes alıp vermesi ise onun ayrılabilen bir ilintisidir. İşte, ister ayrılabilen isterse ayrılmayan ilinti olsun bir tek türe ait olursa özgürlük, birden fazla türe ait olursa **genel ilinti** olur. Buna göre gülücülük insanın özgürlüğü, nefes alıp vermesi ise genel ilintisi olmaktadır.¹² Özgürlük ile genel ilinti de ilintisel olmaktadır.

2. Tanım Teorisi

Tanım teorisini ele almamızın nedeni, onun beş tümel görüşünden ilintisel tanımların çıkıp çıkamayacağını eleştirel bakımdan değerlendirmek içindir.

Giritli'ye göre açıklayıcı söz, tanım, tarif eden, tarif kelimelerinin hepsi bir manaya gelir. Peki, tanımın tanımı nedir? Bir şeyin tasavvuru, onun tümünü hakikatiyle, hariçtekilerden seçer ve diğerlerinden ayırt ederse o bir tanımdır. Tanım dört türdür. Ama bu dört tür, önce, kendi içinde ikiye ayrılır: Özsel tanımlar, ilintisel tanımlar. Bunların her biri de tam ve eksik diye ikiye ayrıldığında dört tür tanım formu elde edilmiş olur. Bu bağlamda tanım, bir şeyin yakın cinsi ve yakın ayrımından oluşursa tam özsel tanım elde edilmiş olur. Tıpkı insanı, konuşan hayvan olarak tanımlamak gibi. Konuşan, insanın yakın ayrımı, hayvan tümeli de yakın cinsidir. Şayet bir tanım, bir şeyin uzak cinsi ve yakın ayrımından oluşursa eksik özsel tanım elde edilmiş olur. Tıpkı insanı, konuşan cisim olarak tanımlamak gibi. Konuşan, insanın yakın ayrımı, cisim tümeli de uzak cinsidir. Şayet bir tanım, bir şeyin yakın cinsi ve özgürlüğünden oluşursa tam ilintisel tanım elde edilmiş olur. Tıpkı insanı, gülen hayvan olarak tanımlamak gibi. Gülen olmak insanın özgürlüğü, hayvan tümeli de yakın cinsidir. Şayet bir tanım, bir şeyin uzak cinsi ve öz-

11 Giritli Sırrı Paşa, *Mi'yârü'l-Makâl*, 11.

12 Giritli Sırrı Paşa, *Mi'yârü'l-Makâl*, 11, 12.

gölüğünden oluşursa ya da tek bir hakikate özgü olmak üzere yalnız ilintilerden oluşursa eksik ilintisel tanım elde edilmiş olur. Tıpkı insanı, gülen cisim olarak tanımlamak gibi. Gülen olmak insanın özgürlüğü, cisim tümeli de uzak cinsidir. Yine insanı, iki ayağı üzerinde yürüyen, boyu dik, tabiatıyla gülücüdür diyerek insanı tanımlamak da eksik ilintisel tanıma bir örnektir.¹³

3. Beş Tümel Görüşü Üzerine Bir Eleştiri

Öncelikle şunu söyleyelim ki yukarıda da belirttiğimiz gibi İslam geleneğinin hâkim metinlerinde beş tümel, cins, tür, ayırım, özgürlük ve genel ilinti olarak sayılır. Oysa Giritli Sırrı Paşa'nın söz konusu eserinde son ikisi, ayrılmayan ilinti ve ayrılabilen ilinti olarak zikredilir. Şimdi özgürlük ve genel ilinti, ilintisel tümel-lerden olup onları beş sûtreden/formdan ikisi olarak kabul edebiliriz. Mantığın nihai amacının ise sûretlere/formlara ulaşmak olduğunu biliyoruz. Bu durumda şu soruyu sormamız gerekiyor: Ayrılmayan ilinti ve ayrılabilen ilinti, birer **ilinti** midir? Yoksa ilintilere dayalı **ilintisel** birer form mudurlar? İslam geleneğinden hareketle konuşursak; bunlar birer ilintidirler. Yani, ilintisel olan özgürlük ile genel ilintinin her birinin ayrılabilen ve ayrılmayan olarak birer ilintisidirler. İlintisellik, içeriklerle ilgili olan ilintilerin tümelidir. Özgürlüğün de bir ilintisel olduğunu söyledik. Şimdi bir örnekle bu durumu açıklayalım: Potansiyel olarak gülücü olmak insanın ayrılmayan bir özgürlüğü iken fiilen gülücülük de onun ayrılabilen özgürlüğüdür. Aynı şekilde potansiyel olarak nefes alıp vermek insanın ayrılmayan bir genel ilintisi iken fiilen nefes alıp vermek de onun ayrılabilen genel ilintisidir.

Benzer bir sorun tanım kurmada da karşımıza çıkmaktadır. Normalde tam ilintisel tanım için özgürlük ile yakın cinsi bir araya getiririz. Şayet ayrılmayan veya ayrılabilen ilinti ile yakın cinsi bir araya getirirsek bu kez iki formu yan yana değil formun birinin iki özelliğinden birini diğer forma eklemiş olacağız. Bu durumda bir tanım formu elde etme noktasında sorun ortaya çıkacaktır. Örneklersek; "insan fiilen gülen bir hayvandır" diyerek bir tam ilintisel tanım yapmaya kalkışsak, fiilen gülücülük, insanın ayrılabilen ilintisi olduğundan bu tanım, insan fertlerinin fiilen gülücü olmadığı zaman dilimlerini dikkate alan bir tanım olmayacaktır. Ama insanı, "potansiyel olarak gülen bir hayvandır diye tanımlarsak, bu kuşatıcı bir tanım olacaktır.

Öte yandan formlar, bizlerin mantıkça geçerli işlemler yapmasını sağlarlar. Her ne kadar mantık metinlerinde geçerlilik önermesel akıl yürütmelerle ilgili olarak

13 Giritli Sırrı Paşa, *Mi'yârü'l-Makâl*, 13, 14.

tanımlansa da biz bunu özellikle İslam geleneği söz konusu olduğunda tanım teorisi için de kullanabiliriz. Şimdi geçerlilik konusunu detaylandırarak ilerleyelim.

Bir argümanda öncüllerin tümü doğru değerine sahip olduğunda sonuç önermesi için yanlış çıkma durumu olamıyorsa o argüman mantıkça geçerlidir. Geçerliliğin dedüksiyonlarda cari olduğunu dikkate alırsak, bir çıkarımın öncüllerinin doğru olması, zorunlu ve kesin olarak sonucu da doğru kılarırsa çıkarıma geçerli denir. Bu şu demektir: Dedüktif yani geçerli bir argüman formunda, öncüllerden biri veya daha fazlası ya da tümü yanlış olup sonuç da yanlış ya da doğru olabilir. Ama hiçbir şekilde öncüllerin tümü doğru olup sonuç da yanlış olamaz.¹⁴

Burada kullanılan geçerlilik, günlük kullanımdan farklı, mantık disiplininin kendine özgü bir terimidir ve yine unutulmamalıdır ki mantığın ana hedeflerinden biri, mantıkça geçerli argüman formları (akıl yürütmeler) elde etmektir.

Yukarıdaki geçerlilik tanımını kıyas teorisine uygulayabiliriz. Bu durumda şu şekilde bir tanım ortaya çıkar: Bir kıyas formu, çeşitli örneklere uygulandığında hiçbir şekilde doğru öncüllerden yanlış bir sonuç vermiyorsa, o kıyas formu mantıkça geçerlidir. Bu şu demektir: O kıyas formu yanlış öncüllerden yanlış bir sonuç verebilir, yanlış öncüllerden doğru bir sonuç verebilir, doğrulardan doğru bir sonuç verebilir, yanlış ve doğru öncüllerden doğru ya da yanlış bir sonuç verebilir. Ama kesinlikle doğru öncüllerden yanlış bir sonuç vermez.

Şimdi bu durumu tanım teorisi üzerinden düşünelim. Ancak buradaki geçerlilik sözcüğünden kastımız klasik mantık kitaplarındaki "tanımın şartları" olarak atılan başlıklardan farklı bir anlamda olduğunu belirtmek istiyoruz.

Tanımlar, beş tümel form üzerine temellenen formel yapılarıdır. Bir tanımın geçerli olabilmesi, içeriklerde uzlaşa sağlandıktan sonra forma göre elde edilme şartına bağlıdır. Tam ilintisel tanım üzerinden gidersek, bunun sağlanması için özgünlük ile yakın cins formlarının bir araya getirilmesi gerekir. İçerikler değişir, formlar sabit kalır. Buna göre insan için belirlenmiş yakın cins hayvan ve özgünlük de gülme özelliğidir. Bu ikisini bir araya getirdiğimizde tam ilintisel bir tanım elde etmiş oluyoruz. Yani iki formun altında sıralanan nitelik ister potansiyel isterse fiilen olsun tanım, bir tam ilintisel tanım oluyor. Şayet insan fiilen gülme bir hayvandır dersek, fiilen gülme her ne kadar türün bir ilintisi olarak zikredilse de en az bir şahsın fiilen gülücü olmaması mümkündür. Zaten fiilen ya da potansiyel olarak bir ilintiye sahip olmak içeriksel bir durumdur, değişebilir. Bu yönüyle tam bir ilintisel tanımın elde edilme durumu geçersiz olabilir.

14 Aytekin Özel, *Tasdik Mantığı: Önermeler ve Mantıkî (Dedüktif) Kıyaslar Geleneksel Mantığa Giriş II*, (Bursa: Bursa Akademi, 2020), 42-47.

Sonuç

Bu çalışmada Giritli Sırrı Paşa'nın beş tümeli ele alışındaki sorunlu gördüğümüz yönleri dillendirmeye çalıştık. Bu bağlamda Giritli Sırrı Paşa'nın, mantıkla ilgili tek eser kaleme aldığını ve onun da bir mantık eğitimi kitabı olduğunu görüyoruz. Kitabın adı, *Mi'yârü'l-Makâl*'dir. Bu eserde o, beş tümel konusunu da incelemiş ve bunu süregelen tutumdan farklı bir çerçevede ele almıştır. Gelenekte beş tümel, cins, tür, ayırım, özgülük ve genel ilinti olarak sayılırken, o, son ikisini ayrılmayan ilinti, ayrılan ilinti olarak belirtmiştir. Ancak bu durum bazı sorunlara neden olmaktadır. Çünkü ayrılmayan ilinti ve ayrılabilen ilinti birer ilintidir. Özgülük ve genel ilinti ise birer ilintiseldir ve ayrılmayan ilinti ile ayrılabilen ilinti de onların birer ilintisidir. Öte yandan bu durum, tam ilintisel tanımın oluşmasında da sıkıntıya neden olmaktadır.

Mantıkta asıl amaç geçerli formlara ulaşmaktır. Geçerlilik tanımını önermesel akıl yürütmeler için tanımlandığı şekliyle geleneksel tanım teorisine de uyarlayabiliriz: Geçerli bir tanım teorisi, formlar yerinde bir şekilde kullanıldığında hep özsel ve ilintisel tanımları veren tanım teorisidir. İçerikler değişir, formlar sabit kalır. Bu yönden bakıldığında tam ilintisel tanımın elde edilmesinde de sıkıntı ortaya çıkacaktır. Çözümün ise gelenekteki beş tümel anlayışına bağlı kalmak olduğunu ileri sürebiliriz.

Kaynakça

- Bingöl, Abdülkuddüs. *Gelenbevi'nin Mantık Anlayışı*. İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1993.
- Emiroğlu, İbrahim. *Klasik Mantığa Giriş*. Ankara: Elis Yayınları, 2009.
- Gelenbevi, İsmail. *Kitabü'l-Burhan*. İstanbul: Dersaadet Matbaa-i Osmaniye, 1310.
- Öner, Necati. *Klasik Mantık*. Ankara: Bilim Yayınları, 1996.
- Özel, Elif. "Giritli Sırrı Paşa'nın Türk Düşüncesine Katkıları Mi'yârü'l-Makâl Adlı Eseri Tercümesi ve Mantık Anlayışı". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012.
- Özel, Aytekin. *Tasdik Mantığı: Önergeler ve Mantıkî (Dedüktif) Kıyaslar Geleneksel Mantığa Giriş II*. Bursa: Bursa Akademi, 2020.
- Paşa, Giritli Sırrı. *(Eser-i Sırrı), Mi'yârü'l-Makâl*. İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası, 1303.
- Süreyya, Mehmed. *Sicill-i Osmanî*, eski yazıdan aktaran Nuri Akbayar. cilt: 5, İstanbul: Numune Matbaacılık, 1996.